

NATO ve TÜRKİYE

Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucusu ve Başkomutanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkenin dış ve güvenlik politikalarını belirlerken benimsediği temel prensip komşu coğrafyalardan başlayarak tüm dünyada barış ve istikrarın sağlanması ve korunması için uluslararası camia ile birlikte hareket etmek olmuştur. Bu sebeple, uluslararası hukukun tüm ülkeler tarafından gözetilmesi gerektiğine inanmış bir devlet adamı olarak uluslararası örgütlere dahil olunmasını da benimsemiştir. Eğer yaşıyor olsaydı, Atatürk, 4 Nisan 1949 tarihinde Washington'da imzalanan Antlaşma ile kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) Türkiye'nin katılması yönünde bir politika izlerdi.

Nitekim, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Kanada ile Batı Avrupalı ülkelerin dahil olduğu NATO'ya katılmakla, Atatürk'ün "muasır medeniyet seviyesi" olarak işaret ettiği Batı dünyasının bir parçası oldu. Türkiye'nin Batı ittifakının, haklar ve sorumluluklar bakımından, eşit bir parçası olmasının doğal bir sonucu olarak, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin askeri imkan ve kabiliyetleri büyük oranda güçlendirildi ve organizasyon yapısında da müttefik ülkelerle uyumlu komuta kontrol mekanizmaları geliştirildi. Bu kapsamda, Türkiye de jeostratejik konumu ile bir kanat ülkesi olarak, müttefiklerinin güvenliği, egemenliklerinin korunması ve topraklarının savunulması için İttifak'ın en üst karar alma merci olan Kuzey Atlantik Konseyi tarafından alınan kararlara ve bunlara bağlı olarak yapılan askeri planlamalara ve kuvvet yapısı geliştirme hedeflerine en fazla ve en nitelikli katkılar yapan ülkeler arasında yer aldı.

NATO üyesi olmakla Türkiye dünyanın en güçlü askeri örgütünde veto gücüne sahip ülke konumuna geldi. NATO'ya katıldığı 1952 yılından itibaren İttifak'ın sağladığı pozitif güvenlik güvenceleri Türkiye'nin ulusal güvenliğine önemli katkılar yaptı. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu on binlerce nükleer silahın varlığından kaynaklanan tehdide karşı en güçlü caydırıcı unsurun, bir kısmı Türkiye'de Balıkesir, Eskişehir, Ankara, İzmir ve Malatya gibi şehirlerimizdeki askeri üslerde konuşlandırılmış savaş uçakları tarafından hedeflerine gönderilebilecek olan ABD'ye ait nükleer silahlar ve buna bağlı olarak oluşturulan "nükleer şemsiye" kapsamına girdi.

Bütün bunlar Atatürk'ün dış politika ve ulusal güvenlik anlayışıyla uyumludur. Ancak, Türkiye'nin NATO üyesi olmasından kaynaklanan sorumlulukları gerektiği gibi yerine getirmesine karşın İttifak'ın Türkiye'nin güvenliği söz konusu olduğu her konuda sorumluluklarını yerine getirdiği söylenemez. Bunun en önemli göstergesi Türkiye'nin 1970'li yıllar itibarıyla tabi olduğu uluslararası destekli terör saldırıları karşısında Avrupalı İttifak üyelerinin terörle mücadele sürecinde Türkiye'nin yanında yeterince yer almamaları ve ülkenin siyasi birliğini, toprak bütünlüğünü tehdit eden, güvenlik kuvvetlerinin ve sivil halkın canına kast eden silahlı saldırılarda bulunan terör örgütlerine kapsamlı destek veren Suriye ve Irak gibi komşularına karşı caydırıcı politikalar belirlenmesine katkıda bulunmamalarıdır.

Buradan hareketle, aşağıdaki paragraflarda, Türkiye'nin NATO üyeliğinin terörle mücadelesinde yarattığı zaafaların nereden kaynaklandığı, uluslararası arenada yaşanan radikal değişikliklerin teröre destek veren ülkelere karşı caydırıcı kapasitesinin artmasında nasıl etkili olduğu, Batılı müttefiklerinin Türkiye'nin İttifak içindeki rolünü farklı dönemlerde neden farklı değerlendirdikleri, bu durumun ikili ve çoklu düzeyde Ankara'nın Batılı başkentlerle olan ilişkilerinin seyrini nasıl etkilediği, geleceğe yönelik ne gibi fırsatlar ve sorunlar ile karşılaşılmasının muhtemel olduğu konularında değerlendirmeler yapılacaktır.

20. Yüzyıl'ın son çeyreğinde Türkiye'nin uğraşmak zorunda kaldığı en önemli ulusal güvenlik sorunu, öncelikle güneyindeki yakın komşuları olan Suriye, Irak ve ayrıca bir ölçüde İran tarafından terör örgütü PKK'ya verilen geniş kapsamlı destekti. 1980'lerin başından 1990'ların ortalarına kadar, Türkiye'nin terörle mücadele çabaları, Ankara'nın

PKK'yi destekleyen komşularını PKK'ya barınak ve her türlü lojistik destek sağlamaktan caydırmada karşılaştığı sınırlamalar nedeniyle önemli ölçüde baltalandı. Ancak bu sınırlamalar, Türkiye'nin siyasi veya ekonomik zayıflıklarından veya askeri kapasite eksikliğinden kaynaklanmıyordu. Bilakis, NATO stratejilerinin Türkiye'nin kuvvet konuşlandırmasına ilişkin planlarından kaynaklanıyordu.

İttifak'ın askeri düşüncesi, Sovyet-Varşova Paktı tehdidinin ana alanı olarak merkezi cephe olan Almanya üzerinden Batı Avrupa'ya büyük bir saldırı olasılığı sebebiyle, NATO'nun stratejik hesapları, ABD'den sonra NATO'nun en büyüğü olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin askeri yığınağını, 25-30 kadar Varşova Paktı tümenini Sovyet ve Bulgaristan sınırları yakınlarına çekecek şekilde yapmasını öngörüyordu. Böylelikle, Sovyet Kızıl Ordusu'nun yeteneklerinin önemli bir bölümünü Türkiye'nin doğu illerine komşu olan Gürcistan, Ermeni ve Azerbaycan Sovyet Cumhuriyetlerinde konuşlandırmak zorunda kalması nedeniyle, Batı Avrupa uluslarına güçlü bir saldırı başlatma yeteneği önemli ölçüde azalacaktı. Buna karşın, Sovyetler Birliği'nin Türk topraklarının büyük bir bölümünü doğudan işgal etme yeteneği önemli ölçüde artmıştı. Öyle ki, sınırın ötesindeki Sovyet Ordusu'nun Türkiye'ye sürpriz bir saldırı başlatmak için hazırlanmak için sadece birkaç güne ihtiyacı vardı.

Bir yanda Sovyet tehdidine karşı önlemler geliştiren Türkiye, diğer yanda 1980'ler boyunca ve 1990'ların ortalarına kadar Irak'ı ve özellikle Suriye'yi PKK'ya (daha önce de Ermeni terör örgütü ASALA'ya) verdiği destek konusunda defalarca uyarmıştı. Yine de Suriye makamları Türkiye'nin uyarılarının hiçbirini ciddiye almadı. Ne zaman bir Türk Başbakanı veya bir Cumhurbaşkanı, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'a PKK'ya destek vermeyi bırakmasını isteyen resmi bir mektup gönderse, Esad Türk Ordusu'nun sınırın ötesindeki askeri birlik yoğunluğuna bakar ve kendisini endişeye sevk edecek bir güç görmediği için alışlagelmiş tutumundan vazgeçmezdi. Bu nedenle Türkiye, Suriye'ye yönelik siyasi duruşunun arkasına yeterli askeri kapasite konuşlandıramadığı için Şam yönetimini Ankara'nın beklentileri doğrultusunda hareket etmeye zorlayamadı. Çünkü, Sovyetler Birliği'nin yakın dostları olan Suriye ve Irak ile ilişkileri, Türkiye'nin Ortadoğu'daki komşularıyla aralarındaki herhangi bir çatışmaya Moskova'nın müdahil olma riskini taşımaktaydı. Öte yandan, NATO'nun çoğu Batı Avrupalı üyelerinin gözünde, petrol zengini Körfez bölgesini kapsayan bazı sınırlı planlamalar dışında, Orta Doğu Sovyet saldırılarına karşı savunma sorumluluklarının dışında görülüyordu ve "alan dışı bölge" olarak değerlendiriliyordu.

Türkiye'nin Suriye ve Irak'la ilişkilerinin düzeyi, sadece PKK'ya verdikleri destek nedeniyle değil, aynı zamanda örneğin Türkiye'den kaynaklanan ve Suriye ve Irak topraklarından geçerek Basra Körfezi'ne akan Fırat ve Dicle nehirlerinin sularının kullanılma biçimleri ve araçlarına ilişkin derin görüş ayrılıkları nedeniyle de iyi değildi. Ayrıca, 1920'de Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasının ardından Suriye'nin Fransız mandası altında yönetildiği Fransız işgali döneminden sonra 1939'da Türkiye'ye ilhak edilen Türkiye'nin Hatay ilçesinin statüsü konusunda da Türkiye ve Suriye arasında ciddi görüş ayrılıkları vardı.

Dolayısıyla, Türkiye, bu tür ihtilafli meseleler nedeniyle Suriye ve/veya Irak ile bir çatışmaya girerse, NATO da "5. Madde" taahhüdünü yerine getirmek zorunda kalır ve çatışmaya Türkiye'nin yanında yer alırsa, Sovyetler Birliği de büyük olasılıkla Orta Doğulu müttefikleri Suriye ve Irak yanında yer alacaktır diye öngörülüyordu. Bu tür olasılıklar, ikili bir yerel çatışmanın NATO ile Varşova Paktı arasındaki bir çatışmaya ve muhtemelen oradan da süpergüçler arasında nükleer bir savaşa bile yol açabilecek tırmanma riskinden endişe ediliyordu. Bu nedenle hiçbir NATO üyesi, Türkiye ile Suriye veya Irak arasında bir Doğu-Batı çatışmasına yol açabilecek bir çatışmanın çıkmasını istemiyordu. Bunları göz önünde bulundurarak Türkiye'ye (gayri resmi olarak) NATO müttefikleri tarafından Orta Doğu'daki komşularıyla

çatışmaya yol açacak şekilde hareket etmemesi ve bölge devletleriyle ilişkilerinin profilini düşük tutması tavsiye edildi.

Türkiye'nin NATO üyeliğinin bölgeden uzak durma politikasını daha da pekiştirmesinin bir başka nedeni de, Türkiye'nin kuzeydoğu sınırında Sovyetler Birliği'nden ve kuzeybatı sınırında Bulgaristan'dan algılanan tehdide büyük ölçüde bağlı olan güç konuşlandırmasıydı. Türkiye'nin askeri yeteneklerinin büyük bir kısmı, muhtemelen Bulgaristan'ın Trakya bölgesinden eşzamanlı bir saldırısıyla birlikte, Türkiye'nin doğu vilayetlerine yönelik bir Sovyet saldırısını içeren beklenmedik durumlara tahsis edildi. Bu nedenle, Türkiye, özellikle Suriye, Irak ve İran'a komşu olan güney ve güneydoğu sınırlarında konuşlandırılacak başta kara kuvvetleri olmak üzere, anlamlı bir askeri kapasiteden önemli oranda yoksun kaldı. Etkili caydırıcılığın bir numaralı kuralı olan askeri gücün siyasi kararları desteklemedeki rolü göz önüne alındığında, Türkiye'nin, komşularını terörü desteklemek gibi Türk ulusal çıkarlarına zarar veren politikalarını sürdürmekten caydırma yeteneği, güney ve güneydoğu bölgelerinde konuşlandırılmış sınırlı askeri kapasitesi nedeniyle yetersizdi.

Atatürk o dönemlerde yaşasaydı Türkiye-NATO ilişkilerinin bu şekilde gelişmesine izin verir miydi? Bu soruya Atatürk'ü tanıyan, O'nun askeri strateji, siyaset ve diplomasi konularındaki dehasını, düşüncelerini, uygulamalarını ve başarıklarını bilen hemen herkesin cevabı kesin ve net olarak "hayır" olur. Atatürk, kapalı kapılar ardında, gayri resmi ortamlarda, hukuken bağlayıcılığı olmayan ifadelerle Türkiye'ye yönelik telkinler üzerine kurulan politikaları kesinlikle benimsemezdi, Suriye'yi teröre destek vermekten caydıracak kuvvet yığınağını sınır boyunca yapardı ve NATO ülkelerine, sorumluluklarını Washington Antlaşması'nın hükümlerinin gerektirdiği şekilde, tam olarak yerine getirmeleri konusunda ısrarcı olurdu ve sonuç alırdı.

Bir dizi gelişme, Türkiye'yi askeri yeteneklerinin ülke içinde konuşlandırılmasında köklü değişiklikler yapmaya ya zorladı ya da mümkün kıldı. Bu gelişmelerden ilki, 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiydi. Irak, Kuveyt'i işgal ettiğinde Türkiye, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) kararlarına uygun olarak hem tek tarafı olarak, hem de uluslararası toplumla birlikte siyasi, askeri ve ekonomik karşı önlemler almakta gecikmedi. ABD ayrıca, Kuveyt'i işgaline dünyanın çeşitli yerlerinden gelen tepkilerden pek etkilenmemiş görünen Irak lideri Saddam Hüseyin üzerindeki baskıyı artırmak için Türkiye'den Irak sınırındaki asker yoğunluğunu artırmasını istedi. Türkiye, hem Irak liderinin Türkiye'ye yönelik tutumunun oluşturduğu tehditlere karşı bir ön önlem olarak, hem de ABD'nin beklentilerini karşılamak amacıyla, güneydoğusuna asker göndermeye karar verdi.

Türkiye'nin kuvvet konuşlandırmasında köklü değişikliklere gitmesini sağlayan ikinci gelişme, Kasım 1989 itibarıyla Varşova Paktı'nın çökmesi ve Bulgaristan'dan algılanan tehdidin derecesini hafiflemesi oldu. Böylece Bulgaristan sınırından Türkiye'nin güneydoğusuna yaklaşık 100.000 mekanize asker nakledildi ve bunlar ağırlıklı olarak Irak sınırına yakın bölgelerde konuşlandırıldı. Aynı dönemde, Aralık 1991'de, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Türkiye'nin kuzeydoğu sınırında bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıydı. Bu tarihi gelişmeler, Türk güvenlik bürokrasisinin bölgeden algılanan tehditleri yeniden değerlendirmesini sağladı. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Kızıl Ordu'nun büyük çaplı bir sürpriz saldırı düzenlemesi olasılığını ortadan kaldırması, Türk askeri yeteneklerinin büyük bir kısmının bu coğrafyaya yönelik tahsis edilmesini artık gereksiz kıldı. Bu nedenle, askeri birliklerin kuzeydoğu sınırından uzaklaştırılması olasılığı, Türkiye'de hem siyasi çevreler hem de güvenlik çevreleri tarafından memnuniyetle karşılandı.

Üçüncü gelişme, 1975'te Helsinki Süreci'nden başlayarak 1980'ler boyunca NATO ile Varşova Paktı ülkeleri arasında müzakere edilen ve 1990'da yürürlüğe giren Avrupa'daki Konvansiyonel Kuvvetler (AKKA) Antlaşması'nın uygulanmasıydı. AKKA Antlaşması "Demir Perde"nin her iki tarafındaki orduların konvansiyonel kuvvet seviyelerinde

beş kategori silah sistemlerinde ciddi kesintiler öngördü. Bu beş kategori, ana muharebe tankları, zırhlı personel araçları, toplar, saldırı helikopterleri ve savaş uçaklarıydı. Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Ankara'daki askeri planlamacılar dikkatlerini Türkiye'nin kuzey komşuları Bulgaristan ve Sovyetler Birliği'nden güney ve doğu komşuları Suriye, Irak ve İran'a kaydırdılar ve askeri birlikleri buna göre yeniden konuşlandırdılar.

Sayısal artışın yanı sıra Özel Kuvvetler de dahil olmak üzere birliklerin kalitesi de yükseldi. Bölgeye hafif ve ağır toplar, zırhlı araçlar, taarruz helikopterleri gibi yeni teçhizatlar gönderilerek ordunun sınır ötesi hareket potansiyelini sağladı. Bu konuşlandırmalar, AKKA Antlaşması'nda Ankara'nın bölgedeki hareket özgürlüğünü artıran istisnai bir düzenleme sayesinde mümkün oldu. AKKA Antlaşması bağlamında, Türkiye'nin güneydoğusunun büyük bir kısmı antlaşma sınırlamalarının dışında bırakıldı. Bu, Türkiye'nin beş silah sistemi kategorisindeki askeri varlık sayısını önemli ölçüde azaltmak zorunda kalmayacağı anlamına geliyordu. Ayrıca Türkiye, NATO müttefiklerinden, bu ülkelerin antlaşma yükümlülükleri nedeniyle sökülmesi gereken fazla silahların bir kısmını alması söz konusu oldu. Örneğin, Almanya Leopard tankları gibi ağır silahlarının bir kısmını sökmek ve imha etmek yerine Türkiye'ye gönderdi. Türkiye'nin güneydoğusundaki komşu Suriye, Irak ve İran'daki askeri kabiliyetinin hem nicelik hem de nitelik olarak artması, Türkiye'nin her biri askeri yetenekleri ve askeri yetenekleri ile ciddi endişe kaynağı olan bu ülkelere karşı yeni bir duruş geliştirmesini sağlamıştır.

1990'ların ikinci yarısında Türk ordusu, tam teçhizatlı ve mekanize onbinlerce askerin katılımıyla, kısa sürede kapsamlı bir kara operasyonu başlatabilecek duruma geldi. Buna ek olarak, hava gücü kabiliyeti, yerdeki birliklere F-16 savaş uçakları ve Sikorsky ve Super Cobra taarruz helikopterleri aracılığıyla yakın hava desteği sağlayabilir. Türk Hava Kuvvetleri envanterine giren erken uyarı uçakları (AWACS) ve yakıt ikmal uçakları, operasyonlarda görev alan savaş uçaklarının hem menzilini hem de harekât kabiliyetini artırdı. Bu nedenle, kara kuvvetlerinin hava birlikleri ile birlikte genel harekât kabiliyetinin, Türkiye'ye, gerekirse oldukça kısa bir süre içinde düşman topraklarında büyük çaplı askeri operasyon yürütme kabiliyeti kazandırdığı düşünülmektedir.

On yıldan kısa bir süre içinde, Türkiye'nin ülkenin doğu ve güneydoğu bölgelerindeki asker konuşlandırması sayesinde, 1990'ların başındaki 60 bin piyade ve jandarma askerinden oluşan askeri kapasitesi neredeyse beş kat arttı ve 1998'de Suriye ile bir krizin patlak vermesiyle 300 bin gibi bir sayının üzerine çıktı. Türkiye'nin Suriye'ye yönelik zorlayıcı diplomasisi yoluyla misilleme yapma kabiliyeti bu nedenle güney komşularına karşı inandırıcı bir caydırıcı güç teşkil etti.

Türkiye'nin güneydoğu sınırlarına artan asker konuşlandırmasının etkisi, Ekim 1998'de iki ülke arasındaki kısa süreli kriz sırasında Suriye liderliği tarafından açıkça hissedildi. Türkiye'nin resmi tavrı, dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından 1 Ekim 1998'de TBMM'nin açılış gününde yaptığı konuşmada kamuoyuna açıklandı. Ondan önce, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Atilla Ateş Türkiye-Suriye sınırında gazetecilerin önünde bu yönde açıklamalarda bulunarak, Suriye'nin PKK'ya verdiği kesintisiz desteğin kabul edilemeyeceğini vurguladı. Türkiye'nin askeri ve siyasi kanatlarının mesajı açıktı: Suriye, PKK'ya desteğini kesmeli ve Öcalan'ı Suriye'den çıkarmalıdır. Üst düzey siyasetçiler ve Türk Genelkurmay Başkanlığı arasındaki yakın koordinasyon ve kamu diplomasisinin uygun şekilde kullanılması, Türkiye'nin bu kez Suriye'yi aslında onlarca yıllık talebi doğrultusunda hareket etmeye hem hazır hem de bu yönde hareket etmeye hem hazır hem de muktedir olduğunu açıkça ortaya koydu.

Hem Suriye, hem de Arap Birliği durumun ciddiyetini kabul etti. Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, Ankara ve Şam'ı ziyaret ederek Türkiye ile Suriye arasında bir savaşı önlemeye çalıştı. Hafız Esad çok zeki ve pragmatik bir liderdi.

Suriye'nin PKK'ya devam eden desteğinin olası sonuçlarının farkındaydı. Türkiye askeri açıdan güçlü olduğu gibi, Suriye de Sovyetler Birliği'nin desteğini kaybetmişti. Rusya Federasyonu, Türkiye'ye karşı sert önlemler almaya istekli değildi. Tüm bunları değerlendiren Suriye, beklendiği gibi rasyonel bir karar aldı ve Öcalan'ı Suriye'den kovdu. Öcalan'ın Moskova, Roma ve Kenya'nın Nairobi kentindeki Yunanistan Büyükelçiliği'nde mola verdiği yolculuğu, Türkiye'de bir hapisanede son buldu. Öcalan adil yargılandı ve vatana ihanet ve terör dahil çeşitli suçlar işlemekten müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Suriye, daha sonra 1998'de Türkiye'nin ulusal çıkarlarına zarar verecek hiçbir gruba daha fazla destek vermemeyi taahhüt etmesiyle "Adana Protokolü"nü imzaladı.

Türkiye, Şubat 1952'den bu yana Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) üyesidir. Başta ABD olmak üzere müttefik ülkelerin çoğu Türkiye'yi Sovyetler Birliği'nden kaynaklanan tehditler karşısında Batı İttifakı'nın güvenliğine ve savunmasına yaptığı çok önemli katkılar nedeniyle uzun süre "sadık müttefikleri" olarak gördüler. Ancak, geride kalan 70 yılı aşkın sürede Türkiye ile NATO arasında güven bunalımı yaratan, Haziran 1964'te İnönü Hükümeti'ne "Johnson Mektubu" yollanması; Temmuz 1974'teki Kıbrıs Barış Harekati sonrasında 1975-78 yılları boyunca ABD'nin Türkiye'ye silah ambargosu uygulaması; 4 Temmuz 2003'te Süleymaniye'de Türk askerlerinin başına "çuval" geçirilerek tutuklanmaları; Kasım 2010'da Lizbon Zirvesi sırasında, başta Fransa ve Belçika olmak üzere bazı müttefik ülkelerin Türkiye'nin "Füze Kalkanı" projesine karşı çıktığı yönünde asılsız suçlamalarda bulunulmaları; 15 Temmuz 2016'da FETÖ darbe girişimi sırasında müttefiklerin Ankara ile dayanışma sergilememeleri; Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemleri alması sebebiyle F-35 savaş uçağı projesinin kurucu ortağı olmasına rağmen projeden dışlanması ve ABD Senatosu'nun CAATSA yaptırımlarına tabi olması; ABD'nin PKK'nın Suriye kolu YPG/PYD'ye 40 bin tır dolusu silah ve mühimmat sevkiyatı yapması gibi güven bunalımı yaratan çok ciddi sorunlar yaşandığı da göz ardı edilmemelidir.

Türkiye ile müttefik ülkeler arasında yaşanan bu ve benzeri sorunların, askeri ve ekonomik sonuçları olduğu gibi, özellikle her iki tarafın kamusal alanında yansımaları oldu. Örneğin, Türkler arasında NATO'nun Türkiye'nin güvenlik ve savunmasına sağladığı katma değeri sorgulayan sesler duyulmaya başladı. Batılılar arasında da İttifak'ın rakipleriyle işbirliği yapma girişimlerini cezalandırmak için Türkiye'ye karşı daha sert bir tavır alınmasını öneren sesler yükseldi. Türkiye'nin güvenliğini artırması, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü koruması gereken bir örgüt olarak NATO'nun değeri, Türk vatandaşları nezdinde önemli ölçüde geçerliliğini yitirmeye başladı. Buna karşın, Batı'da güvenlik analistleri olarak öne çıkan bazı uzmanlar da Türkiye'nin NATO müttefikleri tarafından sağlanan olumlu güvenlik güvencelerini hak etmediğini ve erken bir tarihte İttifak'tan "kovulması" gerektiğini dile getirmeye başladılar.

Egemen bir devlet olan Türkiye'nin dilediği zaman NATO üyeliğinden ayrılmasının önünde hukuki açıdan bağlayıcı herhangi bir engel bulunmamaktadır. Ancak, Türkiye'nin olası ayrılık kararının hemen sonrasında İttifak'ın bünyesine katılması muhtemel ilk üyelerin başında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin gelecek olması da dikkate alınmalıdır. Böylesi bir senaryonun gerçekleşmesi durumunda, Türkiye'nin Ege'de ve Doğu Akdeniz'de karşı karşıya kalacağı güvenlik sorunları daha da ağırlaşacaktır.

Ülkelerin millî gelirlerinin önemli bir oranı ulusal güvenlik ve savunma harcamalarına gitmekte olduğu biline bir gerçektir. Böylesi sorunlara karşı alınması gereken önlemler konusunda, benzer tehdit değerlendirmeleri yapan ülkelerle ortak hareket edilmesi yoluyla maliyetin bölüşülmesi ve savunma yükünün paylaşılması daha makul olan bir davranıştır. Bu sebeple, Türkiye'nin İttifak içinde kalarak, "NATO 2030 Ajandası" kapsamında dokuz ana başlıkta ifade edilen hedefler doğrultusunda hareket ederek, Derinleştirilmiş siyasi danışma ve işbirliği; Güçlendirilmiş caydırıcılık ve

savunma; Dayanıklılığın arttırılması; Teknolojik üstünlüğün korunması; Kurallara bağlı uluslararası düzenin desteklenmesi; Eğitim ve kapasite geliştirmenin hızlandırılması; İklim değişikliğiyle mücadele etmek ve adapte olmak; Yeni Stratejik Konsept'in geliştirilmesi; İttifak'a yatırım yapılması yoluyla NATO'nun gelecekte de güçlü ve etkili bir örgüt olarak işlevlerini yerine getirebilmesine katkı yapması ulusal çıkarlarıyla daha uyumludur

NATO 2030 ajandası Türkiye'nin ulusal güvenlik stratejisi ve dış politika öncelikleriyle büyük oranda örtüşmektedir ve uzun yıllardır nitelikli katkılarda bulunduğu konuları kapsamaktadır. Dolayısıyla, Türkiye açısından müttefikleriyle olan ikili ve çok taraflı ilişkilerine doğrudan katkılar yapabilecek unsurları içinde barındırmaktadır. Türkiye'nin NATO 2030 ajandasına aktif ve etkin desteğinin ortaya konulması, başta Amerika Birleşik Devletleri ve Fransa olmak üzere, bazı müttefikleri ile arasında yaşanan gerginliklerin üstesinden gelinmesi için önemli fırsatlar yaratabilir ve Washington ve Paris gibi başkentlerden yapılan haksız ve ağır eleştirilerin İttifak'ın savunma kapasitesine, dayanışmasına ve caydırıcılığına verebileceği zararların anlaşılması ve telafi edilmesi imkanları da doğabilir.

NATO, Doğu-Batı zıtlaşmasının sona ermesiyle, 1990'lı yıllar itibarıyla, varlığını sürdürme sebebi olarak, küresel boyutla meydana gelen bölgesel çatışmaların ve uluslararası terörizm faaliyetlerinin Kuzey Atlantik İttifakı'na üye ülkelerin güvenliklerine ve istikrarına yönelik yarattığı tehditlerin varlığını ortaya koymuş ve bu tehditlerle küresel boyutla mücadele edebilmek için müttefikler dışında bir çok ülke ile de ortaklık ve işbirliği yapılanmaları geliştirerek bir kolektif güvenlik teşkilatına dönüşmüştür. NATO'nun ajandasının ilk sıralarında uluslararası terörizmle mücadele önemli bir yer almıştır. Söz konusu tehdidin en çok korkutan yönünün, terör saldırılarında kitle imha silahlarının kullanılması olasılığı olması sebebiyle, ABD başta olmak üzere hemen tüm müttefik ülkeler bu tehdidi son derece ciddiye alarak yaklaşık son 20 yıldır etkin mücadele ve önleme mekanizmaları oluşturmuşlardır.

Kitle imha silahlarının da kullanılabileceği küresel boyutlu terörizm tehdidin ortadan kalkmadığı, aksine, terör gruplarının imkan ve kabiliyetlerini geliştirme çabası içinde olduklarına dair güçlü ipuçlarının bulunduğu bir dönemde, İttifak'ın Ukrayna'da yaşanan savaş sebebiyle Rusya ile Soğuk Savaş yıllarını hatırlatan bir zıtlaşma içinde olması, son 30 yıl üzerinde kapsamlı olarak geliştirilen kolektif güvenlik anlayışından yeniden kıta Avrupası'nda kolektif savunma anlayışına mı dönülüyor sorularını beraberinde getirmiştir.

Ukrayna'nın Batı dünyası ile entegrasyonuna destek vermek müttefik ülkelerin kendi ulusal güvenlikleri ve dış politika öncelikleri arasında olabilir. Ancak, bu amaca yönelik politikalar belirlerken, NATO üyesi olmayan bir ülke üzerinden İttifak'ın tüm üyelerin güvenliklerini yakından ilgilendiren küresel boyutlu tehditlerle mücadelede bir zafiyet yaşanmaması ve Rusya ile çatışma olasılığının daha ileri boyutlara gitmesine imkan verilmemesi gerekir.

Türkiye, bulunduğu coğrafya ile, NATO zirvelerinde benimsenen dokümanlarda sıklıkla vurgulanan ve "yeni güvenlik" başlığı altında bahsi geçen düzensiz göçten, iklim değişikliğine kadar birçok tehdidin kaynağına çok yakın bir jeopolitik ve jeo-stratejik konumda bulunması sebebiyle, müttefiklerine İttifak'ın öncelikli güvenlik konularının neler olduğunu hatırlatmasında ve karar alma mekanizmalarında bu hassasiyetlerini ortaya koymasında yarar vardır.

Mustafa Kibaroğlu

KAYNAKÇA

BILGE-CRISS Nur, "Türkiye-NATO İttifakının Tarihsel Boyutu", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012), s. 1-28.

DUMAN Melih, "70. Yılında Türkiye NATO İlişkilerinin Tarihsel Boyutu", **Akademik Hassasiyetler**, Yıl 2023, Cilt: 10,

Sayı: 21, s. 400 – 429.

FAZLA Hüseyin, **1952'den 2022'ye NATO ve Türkiye**, Nobel Bilimsel, 2023.

GÜVENÇ Serhat, **NATO'da 60 Yıl: Türkiye'nin Transatlantik Güvenliğe Katkıları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

KAYAR Aşın ve KAYA Yasin Çağlar, "1952-2020 Tarihleri Arası Türkiye NATO İlişkileri," **Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar**, Cilt XVIII, Eğitim Yayınevi, 2022, s.7-23.

KİBAROĞLU Mustafa, "Between a Rock and a Hard Place: How to Make Sense of Turkey's S-400 Choice?," **Insight Turkey**, Summer 2020, Vol. 22, No. 3, pp. 161-181.

KİBAROĞLU Mustafa, "Tactical Nuclear Weapons in Europe: The Case of Turkey," in Paolo Foradori (ed.), **Tactical Nuclear Weapons and Euro-Atlantic Security: The Future of NATO**, Oxon, UK: Routledge, 2013, pp. 92-104.

KİBAROĞLU Mustafa, "Turkey's Place in the Missile Shield Project," **Journal of Balkan and Near Eastern Studies**, Summer 2013, Vol. 15, No. 2, London, pp. 223-236.

KİBAROĞLU Mustafa, "NATO'nun Balistik Füze Savunma Sistemi ve Türkiye" (NATO's Ballistic Missile Defence and Turkey), **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Special Issue on NATO and Turkey, Summer 2012, Vol. 9, No. 34, İstanbul, pp. 183-204.

KİBAROĞLU Mustafa, "NATO and US Nuclear Weapons: What Would Happen after the Bombs Have Gone?," in Malcolm Chalmers and Andrew Somerville (eds.), **If the Bombs Go: European Perspectives on NATO's Nuclear Debate**, Royal United Services International (RUSI), London, Whitehall Report 1-11, June 2011, pp. 41-49.

KİBAROĞLU Mustafa, "La Turquie, les États-Unis et l'OTAN : une alliance dans l'Alliance" **Questions Internationales**, No. 12, Direction de la Documentation Française, Paris (Mars-Avril 2005), pp. 30-32.

KİBAROĞLU Mustafa, **On Turkey's Missile Defense Strategy: The Four Faces of the S-400 Deal Between Turkey and Russia**, SAM Paper Series No. 16, April 2019, Center for Strategic Research, SAM, Ankara.

KİBAROĞLU Mustafa, "Turkey and NATO in Retrospect: Hard to Classify as a Win-Win Relationship, Part-II", **The Strategist**, July-August-September, pp. 6-12.

KİBAROĞLU Mustafa, "Turkey and NATO in Retrospect: Hard to Classify as a Win- Win Relationship, Part-I", **The Strategist**, April-May-June 2018, pp. 6-13.

KİBAROĞLU Mustafa, "Turkey's Role in NATO's Nuclear Strategies Revisited", **Foreign Policy Quarterly** (Special Anniversary Issue – Turkey's 60 Years in NATO), Vol. XXXVIII, No: 1-2, 2012, Foreign Policy Institute, Ankara, p. 53-66.

KİBAROĞLU Mustafa, "Türkiye & NATO: 70 Yılın Bir Muhasebesi ve Geleceğe Bakış", **Kriter Dergisi** (Mart 2022), No. 66.

KİBAROĞLU Mustafa, "Türkiye NATO İlişkilerinin 70. Yıldönümü", Gloria Shkurti Özdemir (Ed.), **70 Yıllık Türkiye NATO İlişkileri**, Ankara, Şubat 2022, s. 16-19.

KİBAROĞLU Mustafa, "Kuzey Atlantik İttifakı Bağları Ne Kadar Güçlü?," **Stratejist** (Aralık 2019), No. 27, pp.18-23.

KİBAROĞLU Mustafa, "NATO, AB Parantezinde Türkiye-Almanya İlişkileri ve İncirlik Gerilimi", **Stratejist** (Temmuz 2017), No. 2, pp. 19-23.

KİBAROĞLU Mustafa, "Türkiye-ABD İlişkileri ve NATO: İttifak İçinde İttifak", **Kriter Dergisi** (Mart 2017), No. 11.

KİBAROĞLU Mustafa, **Türkiye NATO İlişkileri**, SETA Analiz, No. 191, Mart 2017, SETA Vakfı.

KİBAROĞLU Mustafa, "NATO'nun Suriye Stratejisi", Hasan Basri Yalçın ve Burhanettin Duran (Eds.), **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri**, SETA Yayınları, Kasım 2016, s. 82-94.

KİBAROĞLU Mustafa, "NATO'nun Nükleer Stratejisi ve Türkiye'deki Amerikan Nükleer Silahları", Seyfi Taşhan (Ed.), **Türkiye'nin NATO'da 60 Yılı: Güven Veren Bir Ortaklık**, Foreign Policy Institute, Ankara 2012, s. 55-72.

OĞUZLU Tarık 2012, "NATO ve Türkiye: Değişen İttifakın Sorgulayan Üyesi", **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, 2012, Cilt. 9, Sayı 34, s. 99-124.

OVALI Ali Şevket, "Türkiye NATO İlişkilerinde Veto Krizleri: Benzerlikler ve Farklılıklar Üzerine Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Nisan 2023, s. 1-21 (Erken Görünüm).

ŞENYUVA Özgehan ve ÜSTÜN Çiğdem, **Türkiye Kamuoyu ve Elit Algıları**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

YÜKSEL Çağdaş, **Türkiye'nin Nato'ya Girişi: Nato'nun Türk Dış Politikasına Etkileri (1949-1974)**, Urzeni Yayıncılık, 2022.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nato-ve-turkiye/?pdf=6695> adresinden erişilmiştir